

הזרייה

פרק ראשון הורו בי"ד

דף ב'

גמר הוראת בי"ד

לדעת שמואל בלשון ראשון ולדעת רב דימי בלשון שני, משעה שיאמרו בי"ד על עניין מסוים מותר או אסור, נגמרה הוראתם בכך, ויש לעשות כפי הוראתם.

ולכן:

- אם הורו בי"ד הגדול בלשון מותר או אסור, וטעו בהוראתם, ועשו הציבור על פיהם, יש כאן פר העלם דבר של ציבור, [וכן אם עשו רק מועטים על פי הוראת בי"ד, אף שאין כאן פר העלם דבר של ציבור, לדעת התנא של משנתנו, היחידים שעשו, פטורים מחטאת יחיד, כי עשו על פי הוראת בי"ד].

- וכן כשהעיד עד אחד על מיתת אדם, אף כשהעיד לפני בי"ד של שלושה, ועל פי עדותו אמרו בי"ד לאשת ההרוג, שהיא מותרת, [אף שלא אמרו 'מותרת להינשא'], הרי זו מותרת להינשא.

- וכן אם הורה זקן ממרא כנגד הוראת בי"ד הגדול, בלשון מותר או אסור, [אף שלא אמר מותר לעשות או אסור לעשות], הרי זה נידון כזקן שהמרה בהוראתו על הוראת בי"ד הגדול. [אבל אם לימד כפי דעתו, בלא להורות כן להלכה, הרי זה פטור].

ולדעת שמואל בלשון שני ולדעת רב דימי בלשון ראשון, אין הוראת בי"ד נגמרת, אלא רק כשיאמרו מותר לעשות, או אסור לעשות. אבל קודם שיאמרו לעשות כהוראתם, אפילו אמרו מותר או אסור, אין לעשות כהוראתם, כי אין באמירתם מותר או אסור משום הוראה לעשות.

ולכן:

- רק אם הורו בי"ד הגדול ואמרו לעשות כהוראתם, כשטעו בהוראתם ועשו הציבור על פיהם, יש כאן פר העלם דבר של ציבור.

- וכן כשהעיד עד אחד אף לפני בי"ד של שלושה על מיתת אדם, רק אם בי"ד אמרו לאשה שהיא מותרת להינשא, הרי זו מותרת להינשא.

- וכן כשהורה זקן ממרא כנגד הוראת בי"ד הגדול, והתיר מה שאסרו, או אסר מה שהתירו, רק אם אמר בלשון מותר לעשות, או אסור לעשות, הרי זה נידון כזקן ממרא שהמרה בהוראתו על הוראת בי"ד הגדול.

וממסקנת הסוגיה יש ללמוד, שאין לסמוך על הוראת הרב, אלא אם כן אמר לעשות כהוראתו.

וכתבו התוס'^נ, שמה ששינו במסכת בבא בתרא, שאין למידיים הלכה על פי מעשה, [אין הכוונה להוראה שאמר הרב לעשות, אלא] הכוונה היא, **שאם יאמר לך אדם, ראיתי מעשה מסוים, שעשו על פי הוראת הרב, אין לסמוך על דבריו, ללמוד מתוכם הלכה, כי יתכן שלא ראה את המעשה היטב,** והיה המעשה שונה במקצת.

אבל אם יביא חבירו ראיה לדבריו מתוך התלמוד, סומכים עליו, כי התלמוד ודברי האמוראים הם עיקר. וכן מבואר בירושלמי בתחילת מסכת פאה, אין למידיים לא מהלכות ולא מהגדות ולא מן התוספתא אלא מפי התלמוד.

התירוה להינשא וקלקלה

יש אומרים **שכשבי"ד התירו לאשת איש להינשא,** [על פי עדות עד אחד שהעיד שמת בעלה], והלכה **ונישאת, ואחר כך בא בעלה,** ונמצא שנישאת לשני בעבירה, הרי

^נ בשי"ס קטן (ד"א תפ"ז) נדפס בשער הספר בזה הלשון, תוספות הוריות מכתב יד הג"מ אלי' איטינגן בהמ"ס ברית הלוי ומשי"ש בסופו צ"ע ויותר נ"ל דהוא לאי מהראשונים וקצת ראיה לזה דבשו"ת בנימין זאב סימן קל"א מביא ד"א משמו ע"ש והוא ספר ברית הלוי עה"ת. [פליטת סופרים המודפס בסוף ספר שם הגדולים].

זו פטורה מקרבן^א, כי נישאת ברשות בי"ד.

כרת, כגון שאכל חלב או דם, כי לא ידע שהדבר אסור, הרי זה מביא קרבן חטאת יחיד.

ומכל מקום גם לדעה זו, אם כשהתירו להינשא, זנתה, ואחר כך בא בעלה, אף על פי שהורו לה בי"ד שאינה אשת איש, מאחר שלא התירו לה לזנות, אלא להינשא, הרי זו חייבת בקרבן על זנותה, כדין אשת איש שזנתה בשוגג, ואינה פטורה מחמת היתר בי"ד, כי לא התירו לה בי"ד לזנות אלא להינשא.

- על שגגת רוב לא תעשה שבתורה, מביא כבשה או שעירה לפי בחירתו, שנאמר, "וְאִם נָפֶשׁ אַחַת תִּחְטָא בְשִׁגְגָה מֵעַם הָאֲרֶזְרָק בְּעִשְׂתָּהּ אַחַת מִמִּצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ וְאָשָׁם. או הודע אליו חטאתו אֲשֶׁר חָטָא וְהִבִּיא קֶרְבָּנוּ שְׁעִירַת עִזִּים תְּמִימָה נְקֵבָה עַל חֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא ... וְאִם כִּפְשׁ יָבִיא קֶרְבָּנוֹ לְחַטָּאת נְקֵבָה ...".

פרשת כשבה או שעירה של חטאת

יחיד ברוב איסורי לא תעשה

[ויקרא ד'] וְהִדְבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר וְנָפֶשׁ כִּי תִחְטָא בְשִׁגְגָה מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ וּפִיטְסוּ כְּנֻחֵיהֶן אִין חֲטָאת זָכָה אִלָּא עַל דְּכִי שָׁדוּנוּ לָאוּ וּכְתִיבוּ וְעָשִׂיהָ מֵאֲזוּזֵת בְּהִגָּה וְאִפִּילוּ מִמְקַלַּת אַחַת מֵהֶן, כְּגוֹן הַכּוֹחַ בְּשִׁבַּת עַם מִשְׁמַעוֹ, נַח מִנְחוּהוּ, דֵּן מִלְּיֵאֱלוּ ...

- ועל שגגת חטא עבודה זרה, מביא שעירה בלבד, שנאמר, "וְאִם נָפֶשׁ אַחַת תִּחְטָא בְשִׁגְגָה [בעבודה זרה, כחטא עבודה זרה של ציבור, האמור בפרשה שלמעלה מזו] וְהִקְרִיבָהּ עֹז בֵּית שְׁנֵתָהּ לְחַטָּאת".

וכן הדין, אם ארע כזאת לרוב הציבור או לכולו, שכל אחד ואחד מהם, שגג באיסור לא תעשה שיש בו כרת, שכל אחד ואחד מביא חטאת יחיד.

וְאִם נָפֶשׁ אַחַת תִּחְטָא בְשִׁגְגָה מֵעַם הָאֲרֶזְרָק בְּעִשְׂתָּהּ אַחַת מִמִּצְוֹת וְיִדְוֹר אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ וְאָשָׁם. או הודע אליו חטאתו אֲשֶׁר חָטָא וְהִבִּיא קֶרְבָּנוֹ שְׁעִירַת עִזִּים תְּמִימָה נְקֵבָה עַל חֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא.

- על שגגת רוב מצוות לא תעשה שבתורה, כל אחד מביא כבשה או שעירה.

- ועל שגגת עבודה זרה, כל אחד מביא שעירה.

ולדעת רבי יהודה – לכאורה ניתן ללמוד זאת מסברא, כי לא מצינו בשום מקום, שהמרובים פטורים יותר מהיחידים, ואם כן, אם היחידים חייבים, גם מרובים יהיו חייבים.

וְסוּמָר אֶת יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַחֲטָאת וְשִׁזְזוּ אֶת הַחֲטָאת בַּמְקוֹם הָעֶלְיָה. וְלָקְחוּ הַכֹּהֵן מִדְּמֵיהָ בְּאֶזְבֵּיעוֹ וְנָתַן עַל קֶרְנֵת מִזְבֵּחַ הָעֹלֹת וְאֶת כָּל דְּמֵיהָ יִשְׁפֹךְ אֶל יְסוּד הַמִּזְבֵּחַ. וְאֶת כָּל זֹלָתָהּ יֹסֵר בְּאֶזְרֵי הַיְסוּד וְזָלַב מֵעַל זָבִיחַ הַשְּׂלָמִים וְכַאֲמוּרֵי עַם הַאֲמוּרִים בְּשִׁלְמִים וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחַה לְרִיזוֹ יִזְוֹזוּ לָהּ וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן וְנִסְלַח לָהּ.

אולם לדעת חכמים – היה מקום לומר, שהמרובים ששגגו פטורים, שכן מצינו לעניין העושים בשגגה מחמת הוראת טעות של בי"ד, שיחידים שעשו כן חייבים להביא קרבן חטאת יחיד, ומרובים שעשו פטורים, [בפר העלם דבר של ציבור], כפי שיתבאר בעזה"י להלן, ואם כן, היה מקום לומר, שגם לעניין שגגה שלא מחמת הוראת בי"ד, רק היחידים חייבים, אבל המרובים פטורים, ואף על פי שהיה מקום לומר כן, מודים חכמים, שגם מרובים שחטאו בשגגה [שלא מחמת בי"ד], מביאים כל אחד חטאת יחיד, שנאמר בעניין חטאת יחיד, "מֵעַם הָאֲרֶזְרָק", ללמד, שדין כל העם כדין יחיד, ואפילו חטאו כולם בשגגה, כל אחד מביא חטאת על שגגתו.

וְאִם כִּפְשׁ יָבִיא קֶרְבָּנוֹ לְחַטָּאת נְקֵבָה תְּמִימָה יְבִיאָהּ. וְסוּמָר אֶת יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַחֲטָאת וְשִׁזְזוּ אֶת הַחֲטָאת בַּמְקוֹם הָעֶלְיָה. וְלָקְחוּ הַכֹּהֵן מִדְּמֵי הַחֲטָאת בְּאֶזְבֵּיעוֹ וְנָתַן עַל קֶרְנֵת מִזְבֵּחַ הָעֹלֹת וְאֶת כָּל דְּמֵיהָ יִשְׁפֹךְ אֶל יְסוּד הַמִּזְבֵּחַ. וְאֶת כָּל זֹלָתָהּ יֹסֵר בְּאֶזְרֵי יְסוּד וְזָלַב מֵעַל זָבִיחַ הַשְּׂלָמִים וְכַאֲמוּרֵי אִימֻרֵי זָלָהּ, אִף חֲטָאתָ, כִּשְׂחֵיִל זָכָה כִּשְׂחֵיִל עֲשֵׂהָ אֵלֶיהָ עַם הַאֲמוּרִיזוֹ וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֹתָם הַמִּזְבֵּחַה עַל אִשֵּׁי ה' וְעַל מִדּוּחַת אֵשׁ הַעֲשׂוּיֹת לְסוּם וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עַל חֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא וְנִסְלַח לָהּ.

שגגת יחיד או רבים [באיסור לא תעשה שזדונו כרת] יחיד שעבר בשגגה, באיסור לא תעשה שעונושו [במזיד]

יחיד שחטא מחמת הוראת טעות של בי"ד לדעת חכמים, יחיד שחטא בשגגה, מביא קרבן חטאת

^א יליע במסקנת הגמרא במסכת יבמות האם הלכה כן או שגם בזה חייבים בקרבן.

שגגת עצמם, ולא מחמת הוראת בי"ד, ולכן עליהם להביא קרבן חטאת יחיד, ככל יחיד שחטא בשגגת עצמו.

(ד) מבעט בהוראה. כלומר, מי שרגיל להיות מבעט בהוראת חכמים, ולעבור על דבריהם, כשחוטא בדבר שטעו בי"ד להורות כן, אינו נחשב כעושה מחמת הוראתם, כי גם לולא הוראתם היה עושה², ולכן עליו להביא חטאת יחיד. [ולכאורה הכוונה למבעט בהוראה בשגגה, (כגון תינוק שנשבה לבין הגוים), כי אם הוא מבעט בהוראה בזדון, לכאורה אינו חייב קרבן כלל].

(ה) הורו בי"ד שחלב מותר ונתחלף לו חלב בשומן, כלומר טעו בי"ד, והורו שמותר לאכול חלב, ובא אחד ואכל חלב, לא מפני שסמך על הוראתם, אלא מפני שטעה והיה סבור שזה שומן, [המותר באכילה גם לפי האמת]. **לדעת רב** [ורבא ללשון ראשון], הרי זה פטור, כי על פי הוראת בי"ד מותר לאכול חלב, ואם כן, אם היתה נודעת לו טעותו, היה אוכל על פי היתר בי"ד, ואם כן הרי זה כאוכל על פי בי"ד. **ולדעת רבי יוחנן** [ורבא ללשון שני], הרי זה חייב, כי לא פטרה תורה, אלא את הטועה מחמת הוראת בי"ד, אבל זה, טעות אחרת היתה בידו, שהיה סבור שאוכל שומן, וכל שלא עשה מחמת טעות בי"ד אינו פטור.

ציבור [רובו או כולו] שחטא

מחמת הוראת טעות של בי"ד

לדברי הכל, אם ארע, שרוב הציבור או כולו, חטאו מחמת הוראת טעות של בי"ד, אין מביאים קרבנות חטאת יחיד, אלא פר העלם דבר של ציבור, [ופרטי דין זה יתבאר בעזה"י בפרק זה].

ומסתבר, שבאותם אופנים שלדעת משנתנו, היחיד שטעה אחר הוראת בי"ד אינו נפטר מקרבן יחיד, באותם אופנים, לדברי הכל, אם טעו הציבור אחר הוראת בי"ד, לא יביאו פר העלם דבר של ציבור, אלא כל אחד יביא חטאת יחיד, [ובכלל זה, אם היו רוב הציבור שטעו, (א) תלמידים שהגיעו להוראה, (ב) גמיר ולא סביר, (ג) סביר ולא גמיר, (ד) מבעטים בהוראה].

² עיין היטב ברש"י ויתכן שיש לשנות למעלה.

³ יתכן שיש למחוק את הכתוב בסוגריים [].

יחיד על שגגתו, כמבואר לעיל, בין אם היתה השגגה מחמת עצמו, שלא ידע שהדבר אסור, [ואם היה שואל את בי"ד היו מורים לו שאסור], ובין אם שגג מחמת הוראת בי"ד, שהורו בטעות שהדבר מותר. [ורק אם שגגו כל הציבור או רובו מחמת הוראת טעות של בי"ד, הם פטורים מחטאת יחיד, כי מביאים פר העלם דבר של ציבור כפי שיתבאר בעזה"י בהמשך, ואין להביא שני קרבנות על חטא אחד].

ולדעת משנתנו, [לדברי רב יהודה אמר שמואל זו דעת רבי יהודה. ולדברי רב נחמן אמר שמואל זו דעת רבי מאיר], **יחיד שחטא בשגגה,** אינו מביא קרבן חטאת יחיד, אלא כשהיתה השגגה מחמת עצמו, אבל אם שגג מחמת הוראת בי"ד³, **שהורו בטעות שהדבר מותר,** [בין אם חיזקו את הוראתם על ידי שעשו כהוראתם, ועשה עימם או אחריהם, ובין אם הורו בלבד], מאחר שחטא מחמת טעות בי"ד, ולא מחמת שגגת עצמו, **הרי זה פטור מקרבן חטאת יחיד,** שנאמר בפרשת חטאת יחיד, "וְאִם נָפֵשׁ אַחַת תִּחַטָּא בְשִׁגְגָה מֵעַם הָאֶרֶץ בְּעִשְׂתָּהּ אַחַת מִמִּצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ וְאִשְׁמִי, לְלַמַּד, שְׁדוּקָא כְּשַׁחֲטָא הַנֶּפֶשׁ מִחַמַּת עֲצָמָה, היא חייבת בקרבן, אבל אם חטאה מחמת בי"ד, היא פטורה מקרבן.

אמנם אף לדעת משנתנו, אין לפטור אלא את זה שעשה מחמת הוראת טעות בי"ד, ולא מחמת דבר אחר, אבל מי שעשה מחמת טעות אחרת, [אפילו גם בי"ד טעו בדבר], אינו נפטר מקרבן חטאת יחיד. ולכן:

(א) תלמיד שהגיע להוראה [=גמיר וסביר כלומר למד מרבו ומבין דבר מתוך דבר]. **(ב) וכן גמיר ולא סביר.** **(ג) וכן סביר ולא גמיר.** כל אלו, **אם ידעו שבי"ד טעה בהוראתו,** שוב אין להם לסמוך על בי"ד, אלא על דעת עצמם הנכונה, ואם בכל זאת עשו כפי הוראת בי"ד, כי היו סבורים שמצווה לשמוע דברי חכמים אף בהוראת טעות, נמצא שאין חטאם מחמת טעות בי"ד בהוראתם, **אלא מחמת שטעו** הם עצמם **בכך שסברו מצווה לשמוע טעות חכמים,** ואם כן חטאו מחמת

⁴ מתוך פירוש התוס' משמע, שלא פטר התנא של המשנה את היחיד העושה על פי בי"ד, אלא כשעשה על פי הוראת בי"ד הגדול. אולם מתוך הסוגיה אין ראיה לכך. ועוד, הלא לדעת רבי יהודה, שהוא התנא של המשנה [לדברי רב יהודה], אפילו פר העלם דבר של ציבור בא על ידי הוראת כל בי"ד, ולא רק על ידי הוראת בי"ד הגדול, וילייע בזה.

המלאכה יחד, כל אחד חייב, רק אם לא היתה נעשית המלאכה בלעדיו, אבל אם [זה יכול לעשותה לבדו, וזה יכול לעשותה לבדו], מאחר שחבירו היה יכול לעשותה בלעדיו, הרי זה פטור.

- נאמר "תְּחַטָּא ... בְּעִשְׂתָּהּ", ללמד, שהחוטא חייב רק כשעשה מחמת טעות עצמו, אבל אם עשה מחמת טעות בי"ד, הרי זה פטור.

דף ג'

ב. נאמר בעניין קרבן עולה, "צו אֶת אֶהֱרֹן וְאֶת בְּנָיו לֵאמֹר זֹאת תֹּרַת הָעֹלָה הוּא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָה עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלֵּלָה עַד הַבֶּקֶר וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תֹּקֵד בּוֹ". ודרש רבי יהודה מהכתוב הזה שאף שפסולים שעלו למזבח אינם יורדים שלושה פסולים אף אם עלו למזבח ירדו ממנו:

- נאמר "זאת", ללמד שדווקא זאת שנשחטה ביום כשרה, אבל נשחטה בלילה, פסולה ואם עלתה תרד.

- נאמר "הוא", ללמד שרק היא שזרק דמה על המזבח כשרה, אבל נשפך דמה, פסולה ואם עלתה תרד.

- נאמר "העלה", ללמד שאם יצא דמה חוץ לקלעים, אפילו כבר עלתה למזבח, תרד.

והקשו בירושלמי, הלא בכל מקום שיש שני מיעוטים, נאמר הכלל, אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, ואם כן, איך דרש רבי יהודה כל מיעוט לעצמו.

- ותיצרו בירושלמי, שרק כשיש זוגות של מיעוטים, אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, אבל כשיש שלושה מיעוטים, כל אחד בא למעט דבר אחר.

- ורשב"א פירש, שרק כשכל המיעוטים נדרשים לדבר אחד, לא נכפלו למעט אלא לרבות, אבל כשיש לדרוש מכל מיעוט דבר אחר, כל אחד ממעט מה שיכול למעט.

הורו ועשו

שנינו ברייתא בה מבואר שנחלקו חכמים מה הדין כשהורו בי"ד ועשו, רבי מאיר פוטר, וחכמים מחייבים. ונאמרו מספר אופנים לבאר מחלוקת זו.

א. לדברי רב נחמן אמר שמואל, נחלקו רבי מאיר וחכמים, בדין יחיד ששגג מחמת הוראת טעות של בי"ד:

וכשהורו בי"ד שחלב מותר, ואכלו רוב הציבור חלב, לא מפני שסמכו על הוראת בי"ד, אלא מפני שהיו סבורים שהוא שומן:

לסברת רבי יוחנן – לכאורה דין פשוט הוא, שאין דבר זה נכלל בטעות מחמת בי"ד, ואין כאן פר העלם דבר של ציבור, אלא חטאת יחיד לכל אחד.

ולסברת רב – הסתפקו התוס', האם מביאים פר העלם דבר של ציבור, [כי מצד אחד ניתן לומר, שכשם שיחיד השוגג בזה פטור מחטאת יחיד, כמי שטעה מחמת בי"ד, כך לעניין חיוב פר העלם דבר, עניין זה נחשב כטעות מחמת בי"ד, וחייבים פר העלם דבר של ציבור. ומצד שני ניתן לומר, שאף שאין הטעות ממש מחמת החוטא, ולכן פטור מחטאת יחיד, מכל מקום אי אפשר להחשיב את חטאו מחמת בי"ד, ולכן פטורים גם מפר העלם דבר של ציבור¹]. ומכל מקום, אם מקצת הציבור אכלו חלב מחמת הוראת בי"ד, ומקצתם אכלו חלב כי היו סבורים שהוא שומן, מודה רב, שאין מביאים פר העלם דבר של ציבור, כי אין כאן רוב ציבור ששגג בשווה מחמת הוראת בי"ד, ונאמר "בשגגה"², ללמד, שאין מביאים פר העלם דבר, אלא אם כן שגגה אחת לכולם.

שלושה מיעוטים בכתוב אחד [לדעת רבי יהודה]

א. נאמר בעניין חטאת יחיד, "וְאִם נִפְּשׂ אַחַת תְּחַטָּא בְּשִׁגְגָה מֵעַם הָאֶרֶץ בְּעִשְׂתָּהּ אַחַת מִמִּצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ וְאֲשִׁים". וכך דרש רבי יהודה.

- נאמר "נִפְּשׂ ... תְּחַטָּא", ללמד, שדווקא כשחטאה נפש חטא שלם, היא חייבת בחטאת, אבל אם חטאו שנים, זה עשה מקצת האיסור, וזה עשה מקצת האיסור, [כגון זה עוקר מרשות היחיד, וזה מניח ברשות הרבים], פטור.

- נאמר "אַחַת תְּחַטָּא", ללמד, שכששנים עשו את כל

¹ ולכאורה, מתוך הדין המבואר להלן, שמקצת שאכלו חלב מחמת שהיו סבורים שהוא שומן אינם מצטרפים להשלים את אלו שאכלו חלב מחמת הוראת בי"ד, יש להוכיח, שרוב ציבור שאכלו כי היו סבורים שהוא שומן, מביאים פר העלם דבר של ציבור, כי אם לא מביאים, פשוט שאינם יכולים להצטרף לרוב ציבור שאכלו מחמת בי"ד, ומדוע נתנה הגמרא טעם שאינם מצטרפים משום שנאמר "בשגגה", ללמד עד שיהיו כולם בשגגה אחת. [ושמא הספק הוא לדעת רבי יוחנן וצ"ע].

² בפרשת פר העלם דבר של ציבור לא נאמר כן, אלא בפרשת פר ושעיר של ציבור, הבא על שגגת ציבור בעבודה זרה על ידי הוראת טעות של בי"ד. [וצ"ע].

לדעת רבי מאיר – יחיד שעשה בהוראת בית דין פטור, [והוא התנא של משנתנו].

ולדעת חכמים – יחיד שעשה בהוראת בית דין חייב.

ה. ו"א שנחלקו רבי מאיר וחכמים, האם מביאים פר העלם דבר רק כששגגו רוב הציבור ורוב השבטים, או שדי בכך ששגגו רוב ציבור שאינם רוב השבטים, [כגון ששה שבטים שהם רוב כל הקהל], או רוב שבטים שאינם רוב ציבור, [כגון שבעה שבטים שהם מיעוט הקהל]:

לדעת רבי מאיר – אין מביאים פר העלם דבר של ציבור, אלא אם כן עשו רוב ציבור ורוב שבטים.

ולדעת חכמים [=רבי שמעון בן אלעזר משמו של רבי מאיר במשנתנו] – מביאים פר העלם דבר של ציבור, אפילו שגגו במעשה רק רוב שבטים או רק רוב הקהל.

מי נמנה בכלל הציבור

נתבאר, שאם שגג רובו של ציבור על פי הוראת בי"ד, מביאים פר העלם דבר של ציבור.

ואמר רב אסי, שאין מונים לעניין זה אלא את ישראל היושבים בארץ ישראל, [מלבוא חמת ועד נחל מצרים], שנאמר, "וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה בָּעֵת הַהִיא אֶת הַחֵק וְכָל יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ קֵהַל גְּדוֹל מְלִבּוֹא חֲמַת עַד נַחַל מִצְרַיִם לְפָנֵי ה' אֲקִינּוּ שְׁבַעַת יָמִים וְשִׁבְעַת יָמִים אֲרַבְּעָה עָשָׂר יוֹם". ומאחר שנאמר, "וְכָל יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ", לא הוצרך לומר, "קֵהַל גְּדוֹל מְלִבּוֹא חֲמַת עַד נַחַל מִצְרַיִם", אלא ללמד, שאלו הנמצאים, "מְלִבּוֹא חֲמַת עַד נַחַל מִצְרַיִם", הם בלבד נמנים כקהל ישראל. ולכן, אם רובם שגגו מחמת הוראת בי"ד, מביאים פר העלם דבר של ציבור, אף על פי שיש ישראלים רבים מהם בחו"ל, שלא שגגו.

מרובים ונתמעטו או מועטים ונתרבו

כבר נתבאר, שאם שגגו רוב הציבור על פי הוראת טעות של בי"ד, מביאים פר העלם דבר של ציבור. ואם שגגו רק מיעוט הציבור, אינם מביאים פר העלם דבר של ציבור.

א. ואם בשעה ששגגו היו השוגגים במעשה מרובים, אבל בשעה שנודע להם שטעו, ובאו להביא פר העלם דבר של ציבור, כבר מתו חלק מאלו ששגגו, עד שנעשו השוגגים, שעודם חיים, מיעוט, כנגד אלו שלא שגגו:

ב. לדברי רב פפא, נחלקו רבי מאיר וחכמים, אם בי"ד שעשו על פי הוראתם נמנים בכלל הציבור או לא:

כלומר, אם הורו בי"ד הוראת טעות, ועשו קרוב לרוב הציבור על פיהם, וגם בי"ד עצמם עשו כפי הוראתם השגויה, ובהצטרף בי"ד עם העושים נמצאו השוגגים במעשה רוב ציבור.

לדעת רבי מאיר – אין מביאים פר העלם דבר של ציבור, אלא אם כן חטאו רוב הציבור שאינם בי"ד עצמם, [כי רק אצל הציבור שאינם בי"ד, יש כאן שגגה מחמת אחרים, אבל אצל בי"ד עצמם, יש כאן שגגה רגילה מחמת עצמם, שהם עצמם טעו בהוראתם], ולכן, אם אין כאן רוב ציבור שוגגים במעשה, אלא בהצטרפות הדיינים שטעו בהוראה, אין מביאים פר העלם דבר של ציבור.

ולדעת חכמים – הדיינים שעשו מעשה על פי הוראתם, נמנים עם שאר הציבור ששגג במעשה על פי הוראת בי"ד, ואם כן, כשיש רוב שוגגים על ידי הצטרפות הדיינים, מביאים פר העלם דבר של ציבור.

ג. ו"א שנחלקו רבי מאיר וחכמים, האם גם הציבור מביא פר העלם דבר של ציבור, או רק בי"ד מביאים אותו, [כמחלוקת המובאת במשנה בדפים ד' ה']:

לדעת רבי מאיר – בי"ד בלבד מביאים פר אחד לקרבן ציבור.

ולדעת חכמים [=רבי שמעון במשנתנו] – בי"ד מביאים קרבן אחד, וגם כל שבט מביא קרבן אחד, [ואם כן, כששגגו כל הקהל, יביאו שנים עשר פרים לשנים עשר שבטים, ופר שלושה עשרה לבי"ד]

ד. ו"א שנחלקו רבי מאיר וחכמים, האם מביאים פר העלם דבר גם על שגגה שמחמת הוראת בי"ד של אחד השבטים, או רק מחמת הוראת טעות של בי"ד הגדול של שבעים ואחד בירושלים, [כמחלוקת המובאת במשנה בדף ה']:

לדעת רבי מאיר – אין מביאים פר העלם דבר אלא על שגגה שמחמת טעות הוראת בי"ד הגדול.

הדקין מותר, ועשו מיעוט הקהל כהוראה ראשונה, ומיעוט הקהל כהוראה שניה.

ספק ג' – הוראות שונות של טעות בשני איסורים שונים שקרבנם שווה [=פר]. כגון, הורו בי"ד שחלב מותר, וכן הורו שדם מותר, [אלו איסורים שונים, כי דם אסור בכל, וחלב אינו אסור אלא בבהמה, אבל לא בחיה], ועשו מיעוט הקהל כהוראה ראשונה, ומיעוט הקהל כהוראה שניה.

ספק ד' – הוראות שונות של טעות בשני איסורים שקרבנם שונה, [זה פר וזה פר ושעיר] אך עונשם שווה [=כרת]. כגון, הורו בי"ד שחלב מותר, וכן הורו שעבודה זרה מותרת, ועשו מיעוט הקהל כהוראה ראשונה, ומיעוט הקהל כהוראה שניה^א.

ספק ה' – הוראות שונות משני בתי דינים שונים. כגון, הורו בי"ד בטעות שחלב מותר, ועשו מיעוט הקהל על פיהם, ומת אותו בי"ד, ועמד בי"ד אחר, והורו כטעות הראשונים שחלב מותר, ועשו מיעוט אחר.

- וספק זה הוא רק לדעת האומרים, שהציבור מביא פר העלם דבר על שגגו רובם [בהוראת בי"ד], [והספק הוא, האם הציבור חייב בפר, אף על פי שהדיינים הראשונים שהורו להם, לא נודע להם טעותם].

- אבל לדעת האומרים, שבי"ד מביאים פר העלם דבר על שהורו טעות [שגגו בה רוב הציבור], ודאי אין כאן פר העלם דבר, כי אין כאן שום בי"ד שבהוראתו שגגו רוב הציבור.

הוראת בי"ד שאם טעו יביאו על ידה פר העלם דבר לדעת רבי נתן, אין מביאים פר העלם דבר על הוראת

^א צ"ע איך יצטרפו אלו עם אלו, הלא אלו חייבים פר ושעיר, ואלו חייבים רק פר, ואם כן מה יביאו, האם יביאו קרבן עבודת כוכבים [פר ושעיר] וגם קרבן חלב [פר] או לא.

וגם צ"ע אם הספק הוא דווקא כשמתחילה עשו מיעוט כהוראת טעות אחת, וכן בסוף עשו מיעוט כהוראת טעות אחרת, אבל אם בסוף עשו רוב ציבור כהוראת טעות שניה, מאחר שאינם צריכים את המיעוט שעשה תחילה להצטרף עימהם, ומתחייבים בפר בכל אופן, מעתה גם הראשונים מתכפרים עימהם או לא.

אכן אם בהוראה ראשונה עשו רוב ציבור, ולבסוף מיעוט, ודאי אין המיעוט מצטרף לרוב, כיון שהרוב כבר נתחייב קרבן קודם שעשו המיעוט. [כל זה מהתוס'].

לדעת תנא קמא – הכל תלוי בשעת החטא, ומאחר שבשעה ששגגו היו מרובים, חייבים פר העלם דבר של ציבור.

ולדעת רבי שמעון – הדבר תלוי גם בשעת ידיעת החטא, שאז באים להתחייב בקרבן, ואם בשעה זו כבר נתמעטו, הרי הם פטורים מלהביא פר העלם דבר של ציבור.

ב. ואם בשעה ששגגו היו השוגגים במעשה מועטים, אבל בשעה שנודע להם שטעו, כבר מתו מאלו שלא שגגו במעשה, עד שנעשו השוגגים במעשה רוב הציבור:

לדברי הכל – מאחר שבשעת החטא לא היו רוב ציבור ששגגו במעשה, אינם מביאים פר העלם דבר של ציבור, [שכן, אפילו רבי שמעון לא אמר, שהכל תלוי בשעת ידיעת החטא בלבד, שנוכל לחייבם אם נתרבו בשעה זו בלבד, ולדעתו אין מתחייבים אלא אם כן היו בני חיוב, גם בשעת החטא, וגם בשעת ידיעת החטא, ואם כן, מאחר שבשעת החטא היו מועטים, אין מי שאומר שיתחייבו, אף על פי שבשעת ידיעת החטא כבר נתרבו].

צירוף שני מיעוטים לרוב

באו בגמרא כמה ספיקות, כשהורו בי"ד שתי הוראות של טעות, ועשו מקצת הציבור על פי הוראה אחת, ומקצת הציבור על פי הוראה אחרת, ואין בכל מקצת ציבור כדי שיעור רוב ציבור, אבל אם נצרף את שניהם, הרי הם רוב ציבור, האם נידונים יחד, ומביאים פר העלם דבר, כדין ציבור שעשה על פי טעות בי"ד, או שכל אחד נידון לעצמו, ופטורים מפר העלם דבר של ציבור, [ספיקות ב' ג' ד' נאמרו, אם תמצא לומר, שבספק הקודם להם, יש להביא פר העלם דבר].

ספק א' – הוראות שונות של טעות כשיש ביניהן ידיעה. כגון, הורו בי"ד שחלב מותר, ועשו מיעוט הקהל על פיהם, [ונודעה להם טעותם], ושוב חזרו בי"ד, והורו שחלב מותר, ועשו מיעוט אחר על פיהם.

ספק ב' – הוראות שונות של טעות בשני איסורים שונים. כגון, הורו בי"ד [מטעם אחד] שחלב שעל גבי הקיבה מותר, וכן הורו [מטעם אחר] שחלב שעל גבי

ולכן כשרב הונא היה יושב בדיון, היה אוסף עשרה תלמידי חכמים שישבו עמו, שאם יטעו בדיון, יוקל עונשו, [כי היכי דלימטייה שיבא מכשורא, כלומר שיגיענו נסורת קטנה מן הקורה].

וכשרב אשי היה פוסק בדיני טרפות, היה אוסף את כל שוחטי עירו [מתא מחסיא], שהיו בקיאים בטרפות, שיהיו עמו.

שגג במעשה מחמת הוראת טעות

של בי"ד אחרי שכבר חזרו בהם

הורו בי"ד הוראת טעות, ועשו רוב ציבור על פיהם, ולאחר מכן נודעה להם טעותם, וחזרו בהם מההוראה ההיא, ולאחר מכן הלך אחד, ועשה כפי הוראת הטעות, כי שמע את הוראת הטעות, ולא שמע שחזרו בהם ממנה:

לדעת רבי מאיר – מאחר שבשעה ששגג במעשה, כבר הורו בי"ד שהדבר אסור, והיה בידו לברר זאת, זה שלא בירר קודם שעשה, הרי הוא כעושה מחמת ולא מחמת טעות בי"ד, **ומביא חטאת יחיד**, ככל שוגג מחמת עצמו.

לדעת רבי שמעון – מאחר שעשה את המעשה מחמת הוראת טעות ששמע מבי"ד, [אף על פי שבינתים חזרו בהם בי"ד מהוראתם], הוא **פטור** מחטאת יחיד, ככל שוגג במעשה מחמת בי"ד, [ואין חילוק בין אם בי"ד כבר הביאו כפרת פר העלם דבר על טעותם, ובין אם עוד לא הביאו את הכפרה, אלא שאם גבו ממנו מעות עבור הקרבן הזה, ואמרו לו לצורך מה גובים את המעות, מעתה שוב אינו תולה בהוראת בי"ד, כי נודע לו שטעו].

לדעת רבי עקיבא וכן עזאי ורבי אלעזר – אמנם **כשיצא**

לדרך, ושגג מחמת הוראת בי"ד, הוא **פטור לגמרי**, כי לא היה יכול לדעת שבי"ד חזרו בהם, והרי הוא בוודאי כתולה בבי"ד. אבל **כשישב בביתו**, ושגג מחמת הוראת בי"ד, הוא **מביא אשם תלוי**, כי יתכן שהיה יכול לברר

² כן פירש כאן רש"י, ומשמע מפירושו, שלכל התנאים המוזכרים כאן, יחיד שתלה בבי"ד פטור, ואילו בדף ב' מבואר, שזו דעת רבי יהודה [או רבי מאיר] בלבד, ולא הזכירו את כל התנאים שבכאן. ושמה יש חילוק בין יחיד ממש התולה בבי"ד, ליחיד התולה בבי"ד אחר שכבר טעו גם רוב ציבור אחר בי"ד. ויל"ע בזה.

טעות של בי"ד [ששגו רוב ציבור מחמתה במעשה], **אלא אם כן הסכימו כל הדיינים להוראה, בלא שום חולק**, אבל אם היה דיון אחד שלא הסכים לדעת הרוב אפילו אם גם בלעדיו היו יותר דיינים מהמניין הנצרך לאותו דיון, אין כאן פר העלם דבר, שנאמר, "וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ וְנִעְלַם דְבָרִי, וְכָלל בְּכָל הַתּוֹרָה כּוֹלָהּ, שְׂרֹב מִנֵּיין נֶחֱשֵׁב כְּכוֹלֵו, וְאִם כֵּן, מֵאַחַר שֶׁנֶּאֱמַר בְּפִירוֹשׁ, "כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל", הֲרִי זֶה מִלְּמַד שְׂכָאן לֹא דִי בְּרֹב מִנֵּיין הַדֵּינִים, אֵלֹא צְרִיךְ שֶׁתֵּהָא הוֹרָאָה עַל יַד כּוֹלֵם מִמֶּשׁ.

ומכל מקום, גם לדעה זו, אין צורך שיאמרו כולם בפירוש שמסכימים להוראה, והסכמה בשתיקה הרי היא כהסכמה גמורה. ולכן, אם היה אחד שלא הסכים עם חבריו, אבל לא אמר זאת, אלא הרכין ראשו כאילו מסכים עימהם, יש כאן פר העלם דבר של ציבור.

אולם מסקנת הגמרא, שאין ללמוד כן מהכתוב "כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל", שכן מצינו כתוב נוסף שנאמר בו לשון "כל", הוא הכתוב במלאכי, "בְּמִצְחָהּ אֶתֶם גְּאָרִים וְאֶתִי אֶתֶם קִבְּעִים הַגּוֹי כְּלוּ", ואין כוונת הכתוב ההוא לכולם ממש, אלא לרובם, שכן מכאן למדו חכמים, שאין גוזרים גזירה על הצבור, אלא אם כן רוב הצבור יכולים לעמוד בה. [ולא רק אם כולם יכולים לעמוד בה].

והדיון שיש ללמוד מהכתוב בפרשת פר העלם דבר, "וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ וְנִעְלַם דְבָרִי" הוא, **שאינ מביאים פר העלם דבר על הוראת טעות של בי"ד** [ששגו רוב ציבור מחמתה במעשה], **אלא אם כן ישבו כל הדיינים במושב בי"ד**, [ואפילו היו מיעוטם חולקים בדבר^א].

עונש הטעות מוטל על כולם

אמר רבי יהושע: עשרה שיושבים בדיון, קולר [=עונש הטיות משפט] **תלוי בצואר כולם**, ואפילו בצואר תלמיד היושב שם לפני רבו, ובא הדיון לפני רבו, וראה ברבו שטעה, ושתק.

וכפי שיתרבו היושבים בדיון, כך יוקל העונש מכל אחד מהם, כי ישתלש על כולם יחד.

^א עיין תוס' הרא"ש בדף ד' ע"ב במשנה.

בהוראת טעות של בי"ד, מביאים עליה פר העלם דבר של ציבור, [כששגגו רוב ציבור על פי בי"ד].

א. עקירת מקצת מצווה ולא עקירת כל המצווה. [דין זה מפורש במשנה ובברייתא].

כלומר, רק אם טעו בפרט של מצווה, והורו כטעותם, ועשו על פיהם, מביאים פר העלם דבר של ציבור, אבל אם טעו והורו לבטל מצווה לגמרי, אין מביאים פר העלם דבר של ציבור.

לדעת עולא – דין זה למד מגוף הכתוב בפרשה, "וְנִעְלַם דְבָרֶיךָ", שיש לדורשו כאילו נכפלה האות מ"ם במילה "ונעלם", ונדרשת לפנייה ולאחריה, כאילו נכתב "וְנִעְלַם מִדְבָרֶיךָ", כלומר נעלם חלק ממצווה ולא כולה^א.

ולדעת חזקיה ורב נחמן בר יצחק – דין זה למד מהמשך הכתוב הנ"ל, כלומר מהכתוב, "וְנִעְשׂוּ אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ", שנכתבה בו המילה "מצוות" בוי"ו אחת, כלומר בלשון יחיד, ולפי זה כך משמעות הכתוב "וְנִעְשׂוּ אַחַת מִכָּל מִצְוֹת", שאם עשו פרט אחד מהמצווה שלא כדן, יביאו פר העלם דבר של ציבור, ולא אם יעברו על מצווה שלימה.

ולדעת רב אשי – דין זה למד **בגזרה שווה**, שנאמר בפרשה, "וְנִעְלַם דְבָרֶיךָ", ונאמר בעניין זקן ממרא, "כִּי יִפְלֵא מִמֶּנּוּ דְבָר לְמַשְׁפָּט ... לֹא תִסֹּר מִן הַדְּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לְךָ יְמִין וְשְׂמאל", ושם הכוונה למקצת מצווה, שנאמר, "מִן הַדְּבָרֶיךָ", והוא הדין בעניין פר העלם דבר, הכוונה למקצת מצווה.

ב. עקירת דבר שאין הצדוקים מודים בו. [דין זה אמר רב יהודה אמר שמואל^ב].

^א הקשה ריב"ק ברי מאיר מאי שנא דהכא דרשינן יונעלם מדברי, עדות ייקום דברי לכולי עלמא דרשינן דברי שלם ולא חצי דבר. וי"ל דודאי דברי כולה דבר משמע, והכא מעניינו דקרא, מכדי כתיב יאחת מכל מצות ה', דמשמע מצוה שלימה, למאי הלכתא כתב דברי, אלא על כרחך למדרש יונעלם מדברי, אפילו דבר אחד מן המצות. [וכן בכל דוכתי גורעין ומוסיפין ודורשין משום דחוקא דקרא דאיהו דחיק ומוקים אנפשיה]. [תוס'].]

^ב וי"ל"ע אם רבי זירא חולק על כך, שכן רבי זירא מסתפק, כשטעו ואמרו ששבת אינה נוהגת בשנה שביעית, האם נחשב כעקירת מצווה שלימה או לא, ולדברי רב יהודה תיפוק ליה שאינם חייבים משום ששבת מפורשת בתורה. ואם נאמר שספקו של רבי זירא הוא כשטעו לבטל מלאכה אחת בשבת בשנה השביעית, אם כן תפשוט מכאן את ספיקו של רב יוסף. וי"ל"ע בזה.

אם בי"ד חזרו בהם, והרי הוא כספק חייב ספק פטור, [כלומר יש להסתפק האם הוא נחשב כעושה מחמת עצמו שחייב חטאת יחיד, כי היה יכול לברר שבי"ד חזרו בהם מטעותם, או שנחשב כעושה מחמת בי"ד שפטור מחטאת יחיד, כי בפועל לא שמע שבי"ד חזרו בהם, ועשה מחמת הוראתם הראשונה, והרי זה כמי שאכל חתיכה, ספק חלב, ספק שומן, שחייב להביא אשם תלוי]. **וכשעמד לצאת לדרך**, ושגג מחמת הוראת בי"ד קודם שיצא לדרך, **לדעת בן עזאי** הוא **מביא אשם תלוי**, כי יתכן שהיה יכול לברר שבי"ד חזרו בהם, **ולדעת רבי עקיבא** הוא **פטור לגמרי**, כי מאחר שהוא טרוד לצאת לדרך, לא היה יכול לשמוע שבי"ד חזרו בהם, והרי הוא בוודאי כתולה בבי"ד.

לדעת סומכוס – [דינו תלוי, כלומר] אמנם ניש אופנים שבהם יש להסתפק בדינו כנ"ל, האם נחשב כעושה מחמת עצמו או מחמת בי"ד, ומכל מקום, [אף באופנים אלו] **אין לחייבו אשם תלוי**, כי אין אשם תלוי בא, אלא במקום שיש ספק בדבר האם יש כאן חיוב גמור או פטור, אבל כאן אין להסתפק האם יש כאן חיוב גמור, כי אפילו אם נחשבו כעושה מחמת עצמו, משום שהיה יכול לברר אם בי"ד חזרו בהם, מכל מקום אינו נחשב ממש כעושה מחמת עצמו, כמי שאכל חלב כי טעה לחשוב שהוא שומן, שהוא לבדו גרם את טעותו, שכן זה שמע מבי"ד את ההוראה הראשונה, והם גרמו לו לטעות בדבר, ולכן, אף על פי שהיה יכול לברר אם חזרו בהם, אי אפשר להחשיבו לגמרי כשוגג מחמת עצמו, ואין כאן ספק חיוב גמור.

קניית פר העלם דבר של צבור ושעירי עבודת כוכבים - י"א שבשעה שמתחייבים בהבאת קרבנות אלו, **גובים ממון מכל אחד מ ישראל כדי לקנותם**, ואין קונים אותם ממעות שבלשכה, שנגבו לקניית שאר קרבנות ציבור. - וי"א שקונים קרבנות אלו **ממעות שבלשכה**, שנגבו לקניית כל קרבנות ציבור.

דף ד'

הוראות טעות של בי"ד שמביאים עליהן פר העלם דבר של ציבור [כששגגו רוב ציבור על פי בי"ד] בסוגיתנו נאמרו שני עניינים, שרק אם נתקיימו שניהם

אין בי"ד חייבים, אלא אם כן הורו טעות, בדבר שאין

הצדוקים מודים בו, **כלומר שטעו בי"ד בהוראת דבר שאינו מפורש בתורה.**

< **טעו להורות שאין איסור העראה שלא כדרכה בנידה.** או שאין איסור העראה אפילו כדרכה בשומרת יום כנגד יום. או שאין אשה טמאה טומאת [זיבה] מחמת ראית לילה – הרי זו טעות בדבר שאינו מצווה שלימה, ואינו מפורש בתורה, ומביאים עליה פר העלם דבר של ציבור.

אבל טעו בהוראת דבר שהצדוקים מודים בו, כלומר שהוא מפורש בתורה, אין זו הוראה, כי כל אחד יכול ללמוד מהמפורש בתורה שבי"ד טעו, וכשגג אדם על פי הוראתם, ולא למד מהכתוב בתורה שטעו, אינו כשוגג על פי בי"ד, אלא קרוב למזיד, ואין כאן פר העלם דבר של ציבור.

ועל פי הכללים הנ"ל נאמרו הפרטים הבאים:

< טעו להורות שאין איסור הכנסה בשבת, או שאין איסור הושטה וזריקה בשבת – הרי זו טעות בדבר שאינו מצווה שלימה, ואינו מפורש בתורה, ומביאים עליה פר העלם דבר של ציבור.

< טעו להורות שאין איסור נידה בתורה – אין זו הוראה להביא עליה פר העלם דבר של ציבור, (א) כי עקרו מצווה שלימה. (ב) כי טעו בדבר המפורש בתורה.

< טעו להורות שמותר להשתחוות לעבודה זרה שאין דרכה בכך [כפעור ומרקוליס שאין משתחוים להם] או שטעו להורות שמותר להשתחוות לעבודה זרה בלא פישוט ידים ורגלים – הרי זו טעות בדבר שאינו מצווה שלימה, ואינו מפורש בתורה, ומביאים עליה פר העלם דבר של ציבור.

< טעו להורות שאין איסור שבת בתורה – אין זו הוראה להביא עליה פר העלם דבר של ציבור, (א) כי עקרו מצווה שלימה. (ב) כי טעו בדבר המפורש בתורה.

< טעו ואמרו על אחת ממלאכות שבת [שאינה מפורשת בתורה] שאינה אסורה – בזה הסתפק רב יוסף: האם כל מלאכה ממלאכות שבת נחשבת כאיסור שלם בפני עצמו, ואם כן עקרו בהוראה זו מצווה שלימה, ואין זו הוראה לחייב פר העלם דבר. או שכל מלאכה ממלאכות שבת נחשבת כחלק ממצוות שבת, ואם כן עקרו מקצת מצווה, וחייבים פר העלם דבר.

< טעו להורות שאין איסור עבודת כוכבים בתורה – אין זו הוראה להביא עליה פר העלם דבר של ציבור, (א) כי עקרו מצווה שלימה. (ב) כי טעו בדבר המפורש בתורה.

< טעו והורו על אחת המצוות שאינה נוהגת תמיד, כגון שאמרו אין שבת נוהגת בשנה שביעית – אף על פי שבאותו זמן שטעו לעוקרה עקרוה לגמרי, כיון שבזמנים אחרים לא עקרוה, הרי זה כעקירת מקצת מצווה, ולא כעקירת מצווה שלימה, ומביאים על הוראתם פר העלם דבר של ציבור, [כשאין טעותם מפורשת בתורה].

< טעו להורות, שמי שראתה דם יום אחד [באחד עשר יום שבין נידה לנידה] אינה טמאה, או שאין איסור העראה בנידה, או שאין איסור לבוא על הנידה שלא כדרכה – אין זו הוראה להביא עליה פר העלם דבר של ציבור, (ב) כי טעו בדבר המפורש בתורה. [וְסִפְּרָה לָהּ מַלְמַד שְׁסוּפְרָת אֶחָד לְאַחַד/אֶת מִקְרָה הַעֲבָה מַלְמַד שֶׁאֵף הֵעֲרָה אֶסוּרָה. מִשְׁפָּבֵי אִשָּׁה מַלְמַד שְׁשֵׁנִי מִשְׁכַּבּוֹת יֵשׁ בְּאִשָּׁה אֶחָד כְּדָרְכָה וְאֶחָד שְׁלֹא כְּדָרְכָה].

< טעו להורות שאין איסור הוצאה בשבת – אין זו הוראה להביא עליה פר העלם דבר של ציבור, (ב) כי טעו בדבר המפורש בתורה. [וְיָלֵא תוֹצִיאוּ מִשָּׂא מִבְּתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת].

מושב בי"ד שמביאים על הוראת טעות שלו פר

העלם דבר של ציבור [כשגגו רוב ציבור על פיה]

אין מביאים פר העלם דבר על הוראת טעות של בי"ד, אלא אם כן נתקבלה הוראתם בכשרות באופן הנעלה ביותר, ולכן כשנתקבלה הוראתם באחד מהאופנים

< טעו להורות שאין איסור השתחוואה לעבודה זרה – אין זו הוראה להביא עליה פר העלם דבר של ציבור, (ב) כי טעו בדבר המפורש בתורה. [וְכִי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל

^א מקרא זה בספר ירמיה, ואם כן, גם הוראת טעות בדבר המפורש מבניאים אינה הוראה להביא פר העלם דבר.

הבאים, אין מביאים פר העלם דבר של ציבור.

כשבה או שעירה.

< הורו בי"ד טעות בשוגג ועשו כל הקהל מעשה במזיד
[שידעו שבי"ד טעו ואינם צריכים לעשות כטעותם] –
אין כאן שום קרבן, כי אין מביאים חטאת על חטא
שנעשה במזיד.

א. כשאחד מהדיינים הבין שטעו ואמר לחבירו טועים
אתם.

[רש"י פירש שדין זה הוא כדעת רבי יונתן בדף ג' וטעמו
מבואר שם אולם במסקנה שם נדחו דבריו ויל"ע בזה].

ב. כשלא היה מופלא [=מומחה] של בי"ד שם, [אפילו
היו דיינים כמניין הצריך לדין אף בלא המופלא של
בי"ד^א].

שכן כבר נתבאר לעיל, שאם טעו בדבר פשוט, [כגון
דבר המפורש בתורה], אין זו הוראה לחייבם פר העלם
דבר, ולכן, רק כשהיה עימהם מופלא של בי"ד, וטעו,
מסתבר שלא טעו בדבר פשוט, ומביאים פר העלם דבר.

אבל כשלא היה עימהם מופלא של בי"ד, יתכן שטעו
בדבר פשוט, ולא הבינו את טעותם, כי לא היה
המופלא של בי"ד עימהם, ולכן אינם מביאים פר
העלם דבר.

ג. כשאחד הדיינים אינו ראוי לדון דיני נפשות.

נאמר בעניין, "ואם כל עדת יש"אל וישגוי", ויש ללמוד
בגזרה שווה, מהכתוב בעניין דיני נפשות, " וְשִׁפְטוּ
הָעֵדָה ... וְהִצִּילוּ הָעֵדָה", שכשם שלדיני נפשות צריך
שיהיו כל הדיינים כשרים לכך, כך לעניין הוראת טעות
שמביאים עליה פר העלם דבר, צריך שיהיו כל הדיינים
כשרים לדיני נפשות.

ולכן אם היה ביניהם גר, או ממזר, או נתין, או זקן,
שאינו ראוי לבנים, שכולם פסולים לדיני נפשות, אין
מביאים פר העלם דבר.

< הורו בי"ד טעות בשוגג ועשו כל הקהל מעשה בשוגג
על פי הוראת בי"ד – יש כאן פר העלם דבר [כמבואר
לעיל].

< הורו בי"ד טעות במזיד ועשו כל הקהל מעשה בשוגג
על פי הוראת בי"ד – אין כאן פר העלם דבר, כי הוראה
שהורו בי"ד טעות במזיד, אינה נחשבת כהוראת בי"ד,
ואם כן הרי אלו כציבור שעשו בשגגה, שלא על פי
הוראת בי"ד, וכל אחד מהקהל מביא חטאת יחיד

^א פעמים אין המופלא של בי"ד בכלל הדיינים, כגון שהיה צריך ללכת
לדרכו, ומינו אחר תחתיו. או שהוא פסול להיות דיין, כגון שהוא זקן
שאינו ראוי לבנים. [רש"י].

דף ה'

פרשת פר העלם דבר של ציבור [ויקרא ד]

ואם כל עדת יש"אל ואלו פנהדין וישגוי ונעלם דבר ושטעו להורות בלחם מכל
כחיות שבוהרה שהיא מותרת ביעיני הקהל ונעשו האכיל על פי הוראת הסנהדרין
אזות מכל ביעיני דה אשיר לא תעשינה ואשמו. ונדבחה הווקאת אשיר וזקאו
עליה והקריבו הקהל פר ען בקר לוקטאת והביאו אתו לפני אהל מועד.
וסכבו וקני העדה את ויהיבם על ראשי הכר לפני ה' וישוט את הכר לפני ה'.
והביא הכהן המשיח מרם הכר אל אהל מועד. וקבל הכהן אצבעו בן הדם
והזה שבע פעמים לפני ה' את פני הפרכת וולא נקלחת כאן פירות הקודש ... משל
למך שסכה עליו מדינה ... אם טלה סכה אין פמליה שו מתקיימת אף כאן ...
משטחו טולס חס וטולס נסתלקה המושה. ובן הדם יתן על קרנת המזבוח אשיר
לפני ה' אשיר באהל מועד ואת כל הדם ישפך אל יסוד המזבוח העלה אשיר
פתחו אהל מועד וזה יסוד מערבי שהיא כנגד הפתח. ואת כל זולבו ירים בקניו
והקטיר המזבחה ואף על פי שלא פירש כאן יומרת ושמי כלומר, למדין הם מ'ועשה לפי
כאשר עשה וגו'. ומפני מה לא נתפרסם בו, תנא דבי ר' שמעאל משל למך שזעם על
אוהבו ומיעט בסכוחו מפני חיבתו. ועשה לפר והו אשיר עשה לפר הווקאת
וכמו שפרשם כבר כהן משיח, להביא יומרת ושמי כליות שפירש שם מה שלא פירש כאן.
ולכפול במלת העבדות, ללמד שאם חסר אחת מכל המתנות פסול, לפי שמלכו ניתנין על
המזבח החיטו שנתנו במתנה אחת כבר, הולך לומר כאן שמתנה אחת מהן מעכבת כן
ועשה לו וכפר עקבם הכהן ונסלוו קרבם. והביא את הכר אל מזבוח המזבחה
ישפך אתו באשיר ישפך את הכר הראשון וזקאת הקהל הוא.

קרבן העלם דבר של ציבור בעבודה זרה [במדבר ט"ו]

וכי תשיגו ולא תעשו את כל המצוות האלה אשר דבר ה' אל משה ובעבודה
זרה הכתוב מדבר שנאמר יאח כל המצות האלה, מטה אחת שהיא ככל המצות, מה העובר
על כל המצות פורק עול ומפך ברית ומגלה פנים, אף מטה זו פורק בה עול ומפך ברית
ומגלה פנים ואזו, זו עבודה זרה. ואף היא היתה בכלל כל המצות שהאזכר מביאין עליהן
פר, והכי הכתוב מציאה כאן מכללן לידון דבר לעולה ועשיר לחטאתו. את כל אשיר עזה
ה' אליכם ביד משה בן היום אשר צוה ה' והלאה לדרתיכם ומלמד שכל
המודה בעבודה זרה כפופ בכל התורה טולה ובכל מה שנתבאר הביאים, שנאמר למן היום
אשר טוה ה' והלאה. והיה אם ביעיני העדה עשייתה לישגגה ושגגו וזכרו על אחת
מן העבדות שהיא מותרת לעבוד עבודה זרה כדן ועשו כל העדה פר ען בקר אוד
לעלה לריון ייזון לה ומנחתו ונסכו כמישכט ומעיר עזים אוד לוקטאת ומסר
אלף שאינו כשאר חטאות, שכל חטאות שחזרה הבאות עם עולה החטאת קודמת לעולה,
שנאמר זאת השני יעשה עולה, וזו עולה קודמת לחטאתו. ובפר הכהן על כל עדת
בני ישראל ונסלוו קרבם כי שגגה היא והם הביאו את קרבנם אשה לה וזה
הפר וזקטאתם וזה השעיר לפני ה' על שגגתם. ונסלוו לכל עדת בני ישראל
ולפר הקר בתוכם כי לכל העם בשיגגה.

חטאתו אלא אם יודע במה חטא.

מעשה תלוי בקהל והוראה תלויה בבי"ד

פרשת פר העלם דבר [ופרשת פר ושעיר של העלם עבודה זרה], מדברות במעשה שעשו רוב קהל, על פי הוראת טעות שהורו בי"ד.

לדעת רבי יהודה – יש ללמוד זאת מהכתוב, "וְאִם כָּל עַדְתֵּי יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ וְנִגְעַלְם דָּבָר מֵעֵינֵי הַקֹּהֵל וְעָשׂוּ אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תִעֲשֶׂינָהּ וְאָשְׁמוּ", המלמד, שהפרשה מדברת במעשה חטא שעשו הקהל ולא בי"ד, ודווקא המעשה הוא מעשה הקהל, אבל ההוראה היא הוראת בי"ד, [שנאמר, "וְנִגְעַלְם דָּבָר מֵעֵינֵי הַקֹּהֵל", כלומר שמעייני הקהל, הם בי"ד המורים הוראות, נעלמה ההלכה, והורו טעות].

ולדעת רבי שמעון ורבי מאיר – יש ללמוד זאת משני הכתובים הבאים [בפרשת פר ושעיר הבאים על העלם ציבור של עבודה זרה]. (א) "וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה [מחמת הוראת בי"ד שהם עיני העדה] נִעְשְׂתָה [על ידי אחרים] לְשִׁגְגָה", מכאן שהפרשה מדברת בשגגה שנעשתה על ידי אחרים, מחמת הוראת בי"ד, [ואפילו אין בי"ד בכלל העושים, אלא רק בכלל המורים לעשות]. (ב) "לְכָל הָעָם בְּשִׁגְגָה", מכאן שהעם הם אלו ששגגו, [ודווקא כששגגו רובם או כולם, אבל מיעוטים לא].

ויש ללמוד בגזרה שווה "מֵעֵינֵי" "מֵעֵינֵי", שכשם שפר ושעיר הבאים על עבודת כוכבים, באים רק בשגגת קהל והוראת בי"ד, כך פר העלם דבר של שאר מצוות, בא רק בשגגת קהל והוראת בי"ד.

[יתכן שכאן מבואר, מניין שהפרשה מדברת במעשה של קהל. ובדף ז' מבואר, מניין שהפרשה מדברת בהוראת טעות של בי"ד].

מי שהיו לפניו חלב ונותר ואכל את

אחד מהם ואינו יודע איזה מהן אכל

לדעת רבי אליעזר – חייב חטאת, שהרי ממה נפשך אכל דבר אסור, ומה אכפת לנו אם יודע מה הוא אותו דבר או לא.

ולדעת רבי יהושע – פטור מחטאת, כי נאמר, "או הודע אֵליו חטאתו אֲשֶׁר חָטָא בָּהּ וְהִבִּיא אֶת קֶרְבָּנוֹ", ללמד, שאין מביא

ידעו שהורו וטעו ושכחו מה הורו

הורו בי"ד שחלב מותר, ועשו הקהל על פיהם, ואכלו חלב, ומלבד זאת שגגו הקהל ואכלו גם דם, בלא הוראת בי"ד, ואם כן, מעשה אחד הוא שגגה מחמת הוראת בי"ד, שיש להביא עליו פר העלם דבר של ציבור, ומעשה אחד הוא שגגת מעשה בלבד, שיש לכל אחד להביא עליו חטאת יחיד, כשבה או שעירה. ולאחר זמן נודע להם ששגגו בשני המעשים הללו, אבל שכחו איזה שגגה היתה מחמת הוראת בי"ד, ואיזו מחמת עצמם.

לדברי רב יהודה אמר רב או לדברי רבא – כשם שנחלקו חכמים לעניין חטאת יחיד הבאה על שגגת מעשה, האם היודע שחטא ואינו יודע במה, מביא חטאת, כך נחלקו לעניין פר העלם דבר של ציבור, האם היודעים שחטאו ואינם יודעים במה, מביאים את הקרבן. **לדעת רבי אליעזר, מביאים פר העלם דבר, כי ממה נפשך חטאו רוב ציבור על ידי הוראת טעות של בי"ד, ומה אכפת לנו אם יודעים במה חטאו או לא. ולדעת רבי יהושע, אינם מביאים את קרבנם, כי נאמר, "וְנִדְעָה הַחֲטָאת אֲשֶׁר חָטָאוּ עֲלֶיהָ וְהִקְרִיבוּ", ללמד, שאין מביאים את קרבנם, אלא אם כן יודעים במה חטאו.**

ולדברי רב אשי – לעניין פר העלם דבר של ציבור, אף רבי אליעזר מודה, שיש ללמוד מהכתוב, "וְנִדְעָה הַחֲטָאת אֲשֶׁר חָטָאוּ עֲלֶיהָ וְהִקְרִיבוּ", שאין מביאים את הקרבן, אלא אם כן יודעים על איזה חטא מביאים אותו. [ורק לעניין חטאת יחיד אינו דורש כן מהכתוב, "חֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא בָּהּ", כי לדעתו, הכתוב ההוא בא ללמד דבר אחר, והוא, שאין חטאת באה אלא כשמתכוון לעשות את החטא שחטא, פרט למתעסק בשבת, כגון שנתכוון להגביה את התלוש וחתך את המחובר שהוא פטור, (אבל מתעסק בחלבים ובעריות, חייב, שכבר נהנה)].

מי מביאים קרבנות העלם דבר של ציבור

רבי שמעון	רבי יהודה	רבי מאיר [ורבי שמעון בן אלעזר משמו]	
כל אחד מהשבטים שחטא רובו מביאים פר אחד לכל שבט [ובעבודה זרה פר ושעיר] ובי"ד מביאים עוד פר אחד [ובעבודה זרה פר ושעיר] נמצא שאם חטאו שנים עשר שבטים יש כאן שלושה עשר פרים [ובעבודה זרה שלושה עשר פרים ושלושה עשר שעירים] ואם חטאו שבעה שבטים יש כאן שמונה פרים [ובעבודה זרה שמונה פרים ושמונה שעירים]	כל אחד משנים עשר שבטים מביא פר אחד לכל שבט [ובעבודה זרה פר ושעיר] נמצא שבכל אופן יש כאן שנים עשר פרים [ובעבודה זרה שנים עשר פרים ושנים עשר שעירים]	בי"ד מביאים פר אחד [ובעבודה זרה פר ושעיר]	טעו בי"ד הגדול בהוראה ועשו על פיהם רוב הקהל שהם גם רוב שבטים [כלומר משבעה שבטים ומעלה]
כל החוטאים נחשבים כשבט אחד ומביאים פר אחד לכולם [ובעבודה זרה פר ושעיר] ובי"ד מביאים עוד פר אחד [ובעבודה זרה פר ושעיר] ונמצא שבכל אופן יש כאן שני פרים [ובעבודה זרה שני פרים ושני שעירים]	כל אחד משנים עשר שבטים מביא פר אחד לכל שבט [ובעבודה זרה פר ושעיר] נמצא שבכל אופן יש כאן שנים עשר פרים [ובעבודה זרה שנים עשר פרים ושנים עשר שעירים]	בי"ד מביאים פר אחד [ובעבודה זרה פר ושעיר] [דן זה המשווה רוב קהל בלא רוב שבטים, או רוב שבטים בלא רוב קהל, לדין רוב שבטים ורוב קהל, אמרו רבי שמעון בן אלעזר משמו של רבי מאיר, אולם יתכן שמתוך דברי רבי מאיר עצמו משמע, שכל שאין רוב קהל ורוב שבטים, אין מביאים קרבן העלם דבר של ציבור, כדן הכתוב למטה, וילייע בזה].	טעו בי"ד הגדול בהוראה ועשו על פיהם רוב קהל שאינם רוב שבטים [כלומר ששה שבטים או פחות שהם רוב קהל] או רוב שבטים שאינם רוב קהל [כלומר שבעה שבטים או יותר שהם מיעוט הקהל]
		אין כאן ציבור שחטא בהוראת בי"ד, ופטורים מקרבן העלם דבר של ציבור, [והרי הם נידונים כיחיד שעשה בהוראת בי"ד, שדינו נתבאר בדף ב']	טעו בי"ד הגדול בהוראה ועשו על פיהם מיעוט שבטים שהם מיעוט קהל

וכל אחד מהעושים מביא כשבה או שעירה].

טעו בי"ד של אחד השבטים בהוראה

ועשה רוב אותו שבט על פיהם

להלן נכתוב בעזה"י את טעמיהם של התנאים שהובאו דבריהם לעיל בדף זה.

לדעת רבי יהודה – אותו שבט מביא פר העלם דבר של ציבור, אבל שאר שבטים אינם מביאים, [ורק כשעשה שבט אחד על פי הוראת טעות של בי"ד הגדול, דעת רבי יהודה, שאף שאר שבטים מביאים פר אחד לכל שבט].

ביאור טעמו של רבי יהודה

ואמר בפרשה, "וַיַּעַלְם דָּבָר מֵעֵינֵי הַקֹּהֵל וַיַּעֲשׂוּ אֶחָת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תִעֲשֶׂינָהּ וְאֲשָׁמוּ. וַנִּדְעָה הַחֲסִיאוֹת אֲשֶׁר חָטְאוּ עֲלֶיךָ וְהִקְרִיבוּ הַקֹּהֵל פֶּרִי בָּקָר לְחִטָּאתִי, וְהָרִי זֶה כֹּאִילוֹ נִכְתְּבָה הַמִּילָה "קֹהֵל" אַרְבַּע פַּעַמִּים, [שכן היה ניתן לכתוב, "מעניי קהל", "והקריבו קהל", ולא נכתבו מילים זו בהקדמת ה"א, אלא ללמד על קהל נוסף הרמוז בכל קהל כתוב], ומתוך שזכר קהל בפרשה ארבע פעמים, יש ללמוד שארבעה דינים תלויים

ולדעת חכמים – לעולם אין מביאים פר העלם דבר של ציבור, אלא כשעשו הציבור על פי הוראת טעות של בי"ד הגדול של שבעים ואחד, [הוא הסנהדרין שבלשכת הגזית], שנאמר, "וְאִם כָּל עֲדַת [סנהדרין] יִשְׁכָּאֵל וְיִשְׁגֹּוּ, כלומר דווקא עדת ישראל, ולא עדת שבט אחד, [ואם ארע שעשה שבט אחד על פי הוראת טעות של בית דינו, הרי הם כשווגגים מחמת עצמם,

בקהל: **קהל א'. לחייב על כל קהל וקהל** – כלומר, ללמד, שהציבור האמור בפרשה, אינו דווקא כל ישראל [או רוב כל ישראל], אלא אפילו שבת אחד בפני עצמו, אם שגג [כולו או רובו] במעשה, מחמת הוראת בי"ד, הרי הם מביאים פר העלם דבר של ציבור שכן כל שבת בפני עצמו קרוי קהל^א, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

קהל ב'. ללמד שהוראה תלויה בבי"ד ומעשה תלוי בקהל, הוא לומד מכתוב אחר, כפי שנתבאר לעיל].

ביאור טעמו של רבי מאיר

אין לדרוש מהה"א הכתוב במילה "הקהל", כאילו נכתבה מילה זו שתי פעמים, ואם כן, **אין לדרוש את הפרשה אלא ככתבה, כלומר שכתוב בה את המילה "הקהל" שתי פעמים בלבד**, אחת מתחילה, בהוראה, ואחת לבסוף, בהקרבה.

ולדעתו נאמר "הקהל" בשני מקומות אלו, להשוות את הקהל האמור מתחילה, "וְנִעְלַם דְּבַר מַעֲיַנֵי הַקֹּהֵל", עם הקהל האמור בסוף, "וְהִקְרִיבוּ הַקֹּהֵל", **וללמד, שכשם שהקהל האמור מתחילה אינו קהל כלל אלא בי"ד**, [שנאמר "מַעֲיַנֵי הַקֹּהֵל", והכוונה לבי"ד שהם עיני הקהל, אבל הקהל עצמו אינו מוזכר כאן], כך קהל האמור בסוף, בהקרבה, ["וְהִקְרִיבוּ הַקֹּהֵל"], אינו קהל עצמו, אלא בי"ד, כלומר **בי"ד הם המביאים את פר העלם דבר של ציבור, ולא הציבור**.

[ודין זה שהוראה תלויה בבי"ד ומעשה תלוי בקהל, הוא לומד מכתוב אחר, כפי שנתבאר לעיל].

[ודין זה שיש לחייב כל קהל וקהל, רבי מאיר אינו מודה לו, ולדעתו אין חייבים בפר העלם דבר של ציבור, אלא אם כן שגגו רוב הציבור כולו, אבל אם שגג רוב אחד השבטים או כולו אין מביאים פר העלם דבר].

ורבי שמעון בן אלעזר שאמר משמו של רבי מאיר, שאין צריך ברוב גמור, כלומר רוב שבטים ורוב אנשים, ודי באחד מהם כדי לחייב את הציבור בפר העלם דבר, למד זאת מסתירת הכתובים בעניין פר ושעיר של העלם ציבור בעבודה זרה.

שמתחילה נאמר, "וְהִקְרִיבוּ הַקֹּהֵל" **אם מַעֲיַנֵי הַעֲדָה נִעְשָׂתָה לְשִׁנְיָהּ**, ומשמע שאפילו אם מקצתם עשו בשגגה,

קהל א'. לחייב על כל קהל וקהל – כלומר, ללמד, שהציבור האמור בפרשה, אינו דווקא כל ישראל [או רוב כל ישראל], אלא אפילו שבת אחד בפני עצמו, אם שגג [כולו או רובו] במעשה, מחמת הוראת בי"ד, הרי הם מביאים פר העלם דבר של ציבור שכן כל שבת בפני עצמו קרוי קהל^א, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

קהל ב'. ללמד שהוראה תלויה בבי"ד ומעשה תלוי בקהל – כפי שנתבאר לעיל.

קהל ג'. לגרירה – כלומר ללמד שכשקהל [=שבת] אחד מביא פר העלם דבר [על שעשה רובו מחמת הוראת טעות של בי"ד הגדול] אותו שבת גורר אף את שאר השבטים להביא פר העלם דבר.

קהל ד'. ללמד דין שבת שעשה בהוראת בית דינו – שאם שגג שבת אחד מחמת טעות הוראה של בית דינו [ולא של בי"ד הגדול], אותו שבת מביא פר העלם דבר של ציבור.

ביאור טעמו של רבי שמעון

נאמר בפרשה, "וְנִעְלַם דְּבַר מַעֲיַנֵי הַקֹּהֵל וְעָשׂוּ אֶת אֶת מִצְוַת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ וְאָשְׁמוּ. וְנִדְעָה הַחֲטָאתָ אֲשֶׁר חָטְאוּ עֲלֶיךָ וְהִקְרִיבוּ הַקֹּהֵל פָּר בֶּן דָּקָר לְחֲטָאתָ", והרי זה כאילו נכתבה המילה "קהל" שלוש פעמים, [שכן היה ניתן לכתוב, "והקריבו קהל", ולא נכתבו מילה זו בהקדמת ה"א, אלא ללמד על קהל נוסף הרמוז בה אבל מתוך שנכתב "מעניי הקהל" בה"א אין ללמוד כן כי בזה כך הדרך לומר בה"א], ומתוך שנוכר קהל בפרשה שלוש פעמים, יש ללמוד את הדינים הבאים:

קהל א'. לחייב על כל קהל וקהל – כנ"ל. [ומכל מקום, לדעתו, דווקא כשיש רוב קהל ורוב אנשים, כל קהל וקהל חייב בפני עצמו, אבל אם חטאו רק מקצת שבטים, אין לחייב כל שבת בפני עצמו, אולם לא נתבאר מניין לומד לחלק כן].

קהל ב'-ג'. להשוות את הקהל האמור מתחילה, "וְנִעְלַם דְּבַר מַעֲיַנֵי הַקֹּהֵל", עם הקהל האמור בסוף,

^א משמע מכאן, שאף על פי שלדעת רבי יהודה, כל שבת נקרא קהל, מכל מקום, לא היה מחייב כל שבת בפני עצמו, אלא משום שנכתב כאן "קהל" במיוחד לכך, ואם כן, אף הוא מודה, שבדרך כלל "קהל" היינו כל ישראל ולא שבת אחד.

יביאו את הקרבן האמור בפרשה.

ולבסוף נאמר, "כי לְכָל הָעַם בְּשִׁגְגָה", משמע שדווקא אם כולם [או רובם שנידונים ככולם] שגגו, מביאים את הקרבן האמור בפרשה.

וישוב הסתירה הוא, שפעמים מביאים את הקרבן אפילו כשהיו השוגגים מיעוט קהל, והוא שהיו רוב שבטים, ופעמים מביאים רק כשהיו רוב קהל, והוא כשאינם רוב שבטים.

מניין שבט אחד נקרא "קהל"

א. מהכתוב, "ויַעֲמֵד הַשֹּׁפֵט בְּקֹהֶל יְהוּדָה וַיְרוֹשְׁלֹם בְּבֵית ה' לִפְנֵי הַחֲצַר הַחֲדָשָׁה [על שחדשו בה דברים ואמרו טבול יום לא יכנס בה]", יש ללמוד, שלכל הפחות שני שבטים נקראים קהל, שכן לא היו בירושלים אלא שבט יהודה ובנימין, ונקראו, "קהל יְהוּדָה וַיְרוֹשְׁלֹם".

ב. וממאמר הקב"ה ליעקב על לידת בנימין, "הֲנִנִּי מִפְּרֶךְ וְהִרְבִּיתִּיךָ וַיִּתְּתֶיךָ לְקֹהֶל עַמִּים", יש ללמוד, שאפילו שבט אחד נקרא קהל, כי על כרחך כשאמר הקב"ה, "וַיִּתְּתֶיךָ לְקֹהֶל עַמִּים", כוונתו היתה, שלידת בנימין בפני עצמה נחשבת כלידת קהל, [שכן אין לומר שכוונת הקב"ה שבלידת בנימין יעשה זרעו של יעקב לקהל, על ידי השלמת שנים עשר שבטים, כי אלו שנולדו קודם בנימין, כבר היו קהל בלעדיו, שכן כבר נתבאר, שאפילו שני שבטים נקראים קהל].

חטאות שאינן נאכלות

רוב חטאות שבתורה נאכלות לכהנים [זכרים, לפני מן הקלעים, כמבואר בפרק איזהו מקומן], אולם חטאות שדמן קרב לפני ולפנים, קרויות פנימיות, ובשרן נשרף ולא נאכל.

- חטאת אחת כזו, היא חטאת שלקחו ללווים במדבר כשטיהרו אותם לעבודת המשכן, שנאמר בעניין, "וַיִּלְקְחוּ פָּרִי בֶן בְּקָר וּמִנְחָתוֹ סֵלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן וּפָרִי שְׁנֵי בָּן בְּקָר תִּקַּח לְחֹטְאֹת", ולא הוצרך לקרוא לחטאת שני לעולה, אלא ללמד, שאינה נאכלת כמו העולה.

דף ו'

- ועוד חטאת פנימית שאינה נאכלת, היא חטאת הבאה על העלם דבר של ציבור, שכן נאמר בעניין

פרים ושעירים שהקריבו באי הגולה, על ששגגו בעבודה זרה בהוראת בי"ד בימי צדקיה, "הַבָּאִים מִהַשְּׁבִי בְּנֵי הַגּוֹלָה הַקְּרִיבוּ עֹלוֹת לְאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל פְּרִים שְׁנַיִם עֶשֶׂר עַל כָּל יִשְׂרָאֵל אֵילִים תִּשְׁעִים וְשֵׁשׁ כִּבְשִׁים שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה צִפְרִי חֲטָאֹת שְׁנַיִם עֶשֶׂר הַכֹּל עֹלָה לַה'', ואי אפשר לומר שהכל עולה ממש, שכן מפורש בכתוב, "צִפְרִי חֲטָאֹת שְׁנַיִם עֶשֶׂר", אלא שהכל דין עולה היה לו, כלומר שאינו נאכל.

מדוע הקריבו באי הגולה שנים

עשר קרבנות העלם דבר של ציבור

לדעת רבי יהודה – כן הדין תמיד, כששגגו על פי הוראת בי"ד הגדול, [בין שגגו רוב שבט אחד, ובין שגגו רוב כל שבטים], עליהם להקריב שנים עשר קרבנות, [כפי שנתבאר לעיל].

ולדעת רבי שמעון – כגון ששגגו רוב אחד עשר שבטים, שהם מביאים אחד עשר קרבנות, ובי"ד מביאים קרבן נוסף.

ולדעת רבי מאיר – כגון ששגגו רוב ציבור בהוראת בי"ד, וחזרו ושגגו רוב ציבור בהוראת בי"ד פעם נוספת, עד שתיים עשרה פעמים.

[כן מתבאר בגמרא מתחילה אולם למסקנה מעיקר הדין לא היו צריכים להביא כלל כי היו מזידיים אלא שדנו אותם כאילו היו שוגגים].

באי גולה הקריבו קרבן העלם דבר של ציבור על חטא עבודה זרה, שחטאו אבותיהם בימי צדקיה:

אף על פי שכבר מתו החוטאים [וכלל בידנו שחטאת יחיד אינה מכפרת על החוטא אחר שמת], עליהם כיפר הקרבן – כי קרבן ציבור מכפר גם על המתים, [כשרוב הצריכים לו עודם בחיים, ובאותו זמן עוד היו רוב החוטאים בחיים, ולא מתו אלא מקצתם של החוטאים הצריכים כפרה].

ואף על פי שהיו החוטאים מזידיים [ואין קרבן בא אלא על השגגה] כיפר עליהם הקרבן – כי הוראת שעה היתה, להקריב את הקרבן אף על זדונם.

חטאת ציבור שמתו מקצת בעליה קריבה

לדעת רב פפא, לא נאמרה הלכה למשה מסיני,

שחטאת שמתו בעליה, מתה, ואינה קריבה, [כפי

שיתבאר בעזה"י להלן], אלא בחטאת יחיד, [שאינה מכפרת עליו אחר מותו], אבל חטאת ציבור, קריבה אף אחר מות [מקצת] הציבור.

< **אין לומר, שלמד זאת מהכתוב, "תחת אֶבְתֵּיךָ יִהְיוּ בְּיָדְךָ"**, שמשמע ממנו, שהבנים עומדים תחת אבותיהם, וכשהבנים חיים הרי זה כאילו האבות חיים, ולכן הבנים מקריבים קרבן ציבור של האבות המתים.

- כי אם כן, גם חטאת יחיד יקריבו הבנים, תחת האבות המתים.

< **ואין לומר שלמד זאת, מתוך כך שצוותה תורה להקריב בכל ראש חודש קרבן חטאת** [שעיר ראש חודש], אף על פי שקרבנות ציבור באים ממעות הלשכה, הנגבים מכל ישראל בתחילת השנה, וכבר מתו מקצת מישראל קודם ראש חודש, ונמצא שקרבן ציבור זה קרב גם בעד המתים הללו.

- כי יתכן שדווקא כשיש ספק אם מתו מהציבור, מקריבים חטאתם, אבל ציבור שודאי מתו, אין מקריבים עליו את חטאתו.

< **אבל למד זאת, ממה שנאמר בעניין עגלה ערופה, "פֶּפֶר לְעִמָּךְ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פְּדִיתָ ה'"**, כלומר הקרבן הזה מכפר גם לאותם שה' פדה ממצרים, אף שכבר מתו, והטעם לכך, הואיל ומכפר על אלו החיים, מכפר גם על אלו שכבר מתו.

ומכאן יש ללמוד, שאם נתחייבו ציבור פר העלם דבר של ציבור, ומתו מקצת הציבור, מביאים את קרבנם.

חמש חטאות מתות

הלכה למשה מסיני, שחמש בהמות שיש עליהם קדושת חטאת, אינן קרבות אלא מתות, [על ידי שכוונסים אותן לחדר בלא מזון]:

(א) **ולד חטאת**. (ב) **תמורת חטאת**. (ג) חטאת שמתו בעליה. (ד) חטאת שנתכפרו בעליה. (ה) חטאת שעברה שנתה. [לדעת רבי שמעון בן לקיש, רק בארבע מהן נאמרה הלכה שימותו, אבל באחת נאמרה הלכה שלא תיקרב ולא תמות, אלא תרעה עד שיפול בה מום, ותפדה, אלא שאין ידוע מי היא, ומספק כולן ימותו].

ובאלו חטאות נאמרה הלכה זו:

< בחטאות יחיד:

- **לדברי הכל**, בכל חטאות היחיד, נאמרה ההלכה הנ"ל, ואם ארע באחת מכל חטאות היחידים, אחד מחמשת האופנים הנ"ל, הרי הן ימותו.

< בחטאות ציבור:

(א) **ולד חטאת** – **לדברי הכל אינה בכלל ההלכה הנ"ל**, כי אין חטאת ציבור באה נקיבה, ואם כן אין ולד חטאת בציבור.

(ב) **תמורת חטאת** – **לדברי הכל אינה בכלל ההלכה הנ"ל**, כי אין חטאת ציבור נעשית תמורה, ואם כן אין תמורת חטאת בציבור.

(ג) **חטאת שמתו בעליה** [כלומר שמתו הציבור שהופרשה עבורם] – **לדעת רב פפא, הכל מודים, שאם מתו מקצת בעליה, היא קריבה**, כפי שנתבאר לעיל, **ואינה בכלל ההלכה הנ"ל**, [אבל אם מתו כל בעליה אינה קריבה].

(ד-ה) **חטאת שנתכפרו בעליה**. חטאת שעברה שנתה – **לדעת רבי יהודה, שתי חטאות אלו של ציבור מתות הן**, כי חטאות אלו הן בכלל ההלכה הנ"ל, [ומתוך הסוגיה משמע שגם דעת רבי מאיר כן]. **ולדעת רבי שמעון** [ורבי אלעזר], חטאות אלו אינן בכלל ההלכה הנ"ל, כי כשנאמרה ההלכה הנ"ל, כולה נאמרה במקום אחד, כלומר, לגבי חטאות מסוימות נאמר, שאם יארע בהן אחד מחמשת האופנים הנ"ל, ימותו, אבל כל חטאת שאי אפשר שיארע בה כל אחד מחמשת האופנים הנ"ל, ודאי לא נאמרה בה ההלכה הזו כלל, וחטאות ציבור, מאחר שודאי שלא נאמרה בהן ההלכה בשלושת האופנים הראשונים, לא נאמרה בהן ההלכה הזו כלל ולכן חטאות אלו ירעו עד שיפול בהן מום ויפדו.

< **בחטאות השותפים** [כגון פר העלם דבר של ציבור, כדעת האומרים שבי"ד מביאים אותו, וכגון פר יום הכיפורים הבא לכפר על כל הכהנים, שאינן נחשבות חטאות של כל הציבור, אלא חטאות שותפים]:

(א) **ולד חטאת** – **לדברי הכל, אינה בכלל ההלכה הנ"ל**, כי אין חטאת שותפים באה נקיבה, ואם כן אין ולד חטאת שותפים.

(ב) **תמורת חטאת – לדברי הכל, אינה בכלל הלכה**

הנ"ל, כי אין חטאת שותפים נעשית תמורה, ואם כן אין תמורת חטאת שותפים.

(ג-ד-ה) **חטאת שמתו בעליה**, [כלומר שמתו מקצת

השותפים שהופרשה. **חטאת שנתכפרו בעליה.**

חטאת שעברה שנתה – לדעת רבי יהודה, שלוש

חטאות אלו של שותפים מתות הן, כי חטאות אלו

הן בכלל ההלכה הנ"ל, [וכן דעת רבי מאיר, ולכן,

לדעתו, אם נתחייבו בי"ד פר העלם דבר של ציבור,

ומת אחד מהדיינים, שוב לא יביאו את הקרבן, כי

הוא נחשב קרבן שותפים שמתו מקצת בעליו (אות

ג)], שלדעתו הוא בכלל ההלכה הנ"ל]. **ולדעת רבי**

שמעון [ורבי אלעזר], חטאות אלו אינן בכלל ההלכה

הנ"ל, כי כשנאמרה ההלכה הנ"ל, כולה נאמרה

במקום אחד, כלומר, לגבי חטאות מסוימות נאמר,

שאם יארע בהן אחד מחמשת האופנים הנ"ל, ימותו,

אבל כל חטאת שאי אפשר שיארע בה כל אחד

מחמשת האופנים הנ"ל, ודאי לא נאמרה בה ההלכה

הזו כלל, וחטאות ציבור, מאחר שודאי שלא נאמרה

בהן ההלכה בשני האופנים הראשונים, לא נאמרה

בהן ההלכה הזו כלל, ולכן שתי החטאות האחרונות

שאינם יכולות לכפר ירעו עד שיפול בהן מום ויפדו

אבל חטאת שמתו מקצת בעליה תכפר על האחרים

[ולכן, לדעת רבי שמעון, אם נתחייבו בי"ד פר העלם

דבר של ציבור, ומת אחד מהדיינים, יביאו שאר

הדיינים את הקרבן של בי"ד, כקרבן שותפים שמתו

מקצת בעליו (אות ג)].

אלו שבטים אינם קרויים קהל

מתוך דברי רבי יהודה ורבי שמעון מבואר, שלכל

היותו, יש שנים עשר שבטים הקרויים כל אחד בפני

עצמו בשם קהל. ונחלקו חכמים מי נכלל בהם:

מתחילה אמר רב אחא בר יעקב, ששבט לוי אינו קרוי

בשם קהל, שכן בכתוב הקורא לשבט בנימין קהל,

"וַיִּתֵּינֵךְ לְקַהֵל עֲמִים", נאמר גם, "וַיִּתֵּינֵךְ אֶת הָאֶרֶץ

הַזֹּאת לְזֶרְעֶךָ אֶחָדָה עוֹלָם", ומכאן יש ללמוד,

שרק שבטים שניתן להם אחוזה בארץ קרויים קהל,

להוציא את שבט לוי, שאין לו אחוזה בארץ, כמו שנאמר,

"לֹא יִהְיֶה לְכֹהֲנֵי הַלְוִיִּם כָּל שְׁבֵט לְוֵי חֵלֶק וְנַחֲלָה עִם יִשְׂרָאֵל אֲשֵׁי ה'

וְנַחֲלָתוֹ יִאֲכָלוּ. וְנַחֲלָה לֹא יִהְיֶה לוֹ בְּקִרְבֵּי אֶחָיו ה' הוּא נַחֲלָתוֹ פֶּאֶשֶׁר

דָּבָר לוֹ", ומכל מקום, יש בישראל שנים עשר קהלים,

שכן שבט יוסף נחשב כשני קהלים, כי מנשה ואפרים

נחשבים לשני שבטים, כמו שנאמר, "אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה

כְּרֵאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ לִי".

אולם רבא, אמר שמנשה ואפרים אינם נחשבים כשני

שבטים אלא לענין נחלה, כאמור בענינים, "וימולדתך אשר

הולדתך אחריהם לך יהיו על שם אחיהם יקראו בנחלתם",

כלומר שלא ניתן להם חשיבות אלא לענין נחלה, [ומה

שנחלקו גם לדגלים ונשיאים, לא נעשה הדבר אלא כדי

לתת כבוד לדגלים ולנשיאים]. [ויל"ע מי הוא הקהל השנים

עשר לדברי רבא, האם לדעתו הוא שבט לוי, ואינו דורש

מהכתוב, "וַיִּתֵּינֵךְ לְקַהֵל עֲמִים וַיִּתֵּינֵךְ אֶת הָאֶרֶץ הַזֹּאת לְזֶרְעֶךָ

אֶחָדָה עוֹלָם", שאין קהל אלא מי שיש לו אחוזה בארץ.

או שגם לדעתו, מהכתוב הנ"ל אין ללמוד ששבט לוי קרויים

קהל, כי אין להם אחוזה, והקהל השנים עשר הוא משפחת

הכהונה בלבד, שנאמר, "וְעַל הַכֹּהֲנִים וְעַל כָּל עַם הַקָּהָל יִכָּפֵר",

להקיש כהנים לקהל, ללמוד שגם כהנים קרויים קהל].

סליק פרק הורו בית דין